

DOI: 10.31648/kpp.9164

Jakub Bieranowski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0009-0000-0018-6050

jakub.bieranowski@onet.pl

Pojęcie oraz typy dóbr osobistych w świetle prawa polskiego

Wstęp

Celem artykułu jest przedstawienie instytucji dóbr osobistych oraz ich typów na gruncie polskiego prawa. Instytucje dóbr osobistych pojawiają się zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie, niekiedy budząc wątpliwości ze względu na ich różne rozumowanie. Zaprezentowane one będą głównie w oparciu o prawo cywilne, Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej, ustawę o prawach autorskich i prawach pokrewnych, a także w świetle praktyki sądowej. Przedstawione zostanie pojęcie dóbr osobistych, a także typy dóbr osobistych cechujące się najistotniejszym znaczeniem w kontekście prawa do prywatności.

Pojęcie dobra osobistego

Doktryna znajduje liczne definicje tego, czym jest dobro osobiste, jednak każda z nich ujmuje dobra osobiste w kategorii wartości. W ślad za Piotrem Machnikowskim można przywołać następującą definicję tego pojęcia: „Dobrami osobistymi są powszechnie uznane w społeczeństwie wartości niemajątkowe związane ściśle z osobą człowieka i będące przejawami godności osoby ludzkiej, obejmujące przede wszystkim integralność fizyczną i psychiczną oraz indywidualność człowieka”¹. Zgodnie z tym objaśnieniem dobra osobiste złączone są z każdym człowiekiem, niezależnie od jego podejścia do własnej godności. Definicja dóbr osobistych znalazła także wyraz w judykaturze. Są

¹ P. Machnikowski, [w:] E. Gniewek (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 58. Inną definicję przedstawia Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2011, s. 157.

Najwyższy w jednym z orzeczeń stwierdził, że „dobro osobiste jest to ogół czynników mających na celu zapewnienie obywatelowi rozwoju jego osobowości, ochronę jego egzystencji i zapewnienie mu prawa do korzystania z tych dóbr, które są dostępne na danym etapie rozwoju społeczno-ekonomicznego społeczeństwa, a które sprzyjają zachowaniu cech odrębności i związaniu ze społeczeństwem, w którym żyje”². Każde naruszenie osądzone jest nie z tytułu osobliwych doznań urażonej nimi osoby, ale poprzez społeczną opinię danego zachowania. Przy ocenianiu, czy konkretna wartość stanowi dobro osobiste, najistotniejszy jest ogląd społeczeństwa, nie zaś wola stosujących prawo organów bądź ustawodawcy. Zakres obowiązków judykatury czy też prawodawcy sprowadza się jedynie do rozpoznania istniejącego już dobra, a nie jego tworzenia. Dzięki takiemu systemowi kształtowania wartości można pozwolić sobie na dopasowanie natury i rodzaju dóbr osobistych do obecnego stanu rzeczy, a także na elastyczność. Wraz z postępem cywilizacji oraz techniki powstają nowe wartości, uznawane przez społeczeństwo za potrzebne. Dobra osobiste charakteryzują się ścisłym związkiem z człowiekiem. Nie mogą one funkcjonować przeciwstawnie względem człowieka. Chociaż możliwość posiadania dóbr także przez osoby prawne nie budzi już obecnie żadnych wątpliwości, to – zważywszy na osobistą naturę – trzeba rozumieć brak możliwości przekazania dobra drugiemu podmiotowi lub zrzeczenia się go, ale nie jego związku tylko z osobą fizyczną. Jeśli chodzi o jednostki, trzeba uwzględnić powiązanie godności osoby ludzkiej z dobrami osobistymi. Status dobra osobistego oraz związana z nim ochrona nie jest uzyskiwana przez każdą wartość. Dotyczy to tylko tych wartości, które dają wyraz godności człowieka. Chodzi rzecz jasna o niezbywalną, równą i przyrodzoną godność przynależną każdemu człowiekowi z powodu bycia człowiekiem, nie natomiast za sprawą zajmowanej społecznej pozycji bądź piastowanego stanowiska. Dlatego właśnie indywidualność oraz integralność – tak psychiczną, jak i fizyczną – należy rozpatrywać jako nadrzędne, grupowe kategorie dóbr osobistych, natomiast swoiste dobra – w formie ich przejawów. Rozumowanie w ten sposób umożliwi opanowanie regresu tej kategorii dóbr wynikającej z przedsięwzięć prawników, a także ubytkowi podstawowego charakteru poprzez cykliczne dopasowywanie do danych stanów faktycznych, w wyniku czego zabieganie o udzielenia prawnej protekcji sprawom jednostki, w jej własnej opinii, należałoby uwzględnić³. Wskazane niebezpieczeństwo zdaje się być tym bardziej realne, gdyż dobra osobiste nie są wymienione w sposób wyczerpujący w art. 23 Kodeksu cywilnego⁴. Niemożliwe jest stworzenie dokładnej listy zawierającej wszystkie dobra osobiste. Można mówić tylko o ogólnie ukształtowanych typach (grupach) dóbr⁵. Brak dokładnej definicji pojęcia dobra osobistego w otwartym katalogu dóbr osobistych pozostawia obszar swobody decyzyjnej.

² Wyrok SN z 10 czerwca 1977 r., sygn. akt II CR 187/77, Lex nr 7947. Por. wyroki SN z 6 maja 2010 r., sygn. akt II CSK 640/09, Lex nr 598758 i z 19 listopada 2010 r., sygn. akt III CZP 79/10, Lex nr 612168.

³ P. Machnikowski, [w:] E. Gniewek (red.), op. cit., s. 59.

⁴ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 2023 r., poz. 1933 z późn. zm.), dalej: k.c.

⁵ M. Pazdan, *Dobra osobiste i ich ochrona*, [w:] M. Safjan (red.), *Prawo cywilne – część ogólna*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 1, Warszawa 2012, s. 1234.

To dotyczy zarówno określenia zakresu już istniejących, tj. nazwanych, dóbr osobistych, jak i uznawania nowych, wcześniej nieuwzględnionych wartości idealnych jednostki za dobra osobiste. W rezultacie stosowania prawa pojawiają się nowe dobra, identyfikowane w konkretnych sytuacjach jako zasługujące na ochronę poprzez unormowania prawa podmiotowego osobistego. Ten rozwój jest wspierany przez dynamiczną naturę samych dóbr osobistych, które ewoluują w związku ze zmianami norm społecznych i etycznych. Sprzyja temu także postulat dokonywania wykładni twórczej, wykraczającej poza odczytywanie tylko sensów znajdujących się od dawna w doktrynie i orzecnictwie⁶. Katalog zamknięty, w związku ze skomplikowaną metodyką ustawodawczą, mógłby spowodować, że obecny system ochrony dóbr stałby się nieudolny. W czasach nasilonego postępu techniki ustawodawca nie jest w stanie za każdym razem dostrzec możliwe ryzyka, co więcej – do nich nie dopuścić⁷. Dzięki stosowaniu elastycznej wykładni aktualnych uregulowań, sądy nierzadko rozpoznają, a także stwierdzają istnienie dóbr osobistych w danym czasie w porządku prawnym. W rezultacie tego zidentyfikowane zostają dobra osobiste, których nie obejmuje wyliczenie z art. 23 k.c.⁸ Dobra osobiste mają także charakter niemajątkowy. Nie przedstawiają one ekonomicznej wartości. Traktuje się je jako istotniejsze niż dobra majątkowe. Możliwy jest jednak przypadek, w którym wartość majątkową dobra zyskują wtórnie, biorąc pod uwagę sposób korzystania z nich przez podmioty – te, którym przynależy konkretne dobro, tak jak wygląda to np. w przypadku wizerunku⁹. Wskazana maksyma przedstawia obiektywne pojmowanie dóbr osobistych, które przeważa obecnie w gronie reprezentujących judykaturę i doktrynę. Przez długi czas dominowało subiektywistyczne podejście, sformowane przez Stefana Grzybowskiego, który dobra osobiste prezentował jako „indywidualne wartości świata uczuć, stanu życia psychicznego człowieka”¹⁰. W krańcowym modelu pogląd ten wskazywał, że swoistym wskaźnikiem, czy naruszono dane dobro, nie była reakcja wywołana przez to naruszenie w społeczeństwie, lecz indywidualne doznanie jednostki. Jednak wraz z biegiem lat autor począł odstępować od subiektywistycznego konceptu, skłaniając się ku obiektywnej teorii, która była traktowana dotychczas jako przewodnia.

⁶W. Borysiak, [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, 2023, Legalis, komentarz do art. 23, nb 18.

⁷J. Panowicz-Lipska, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny, t. 1: Komentarz do art. 1–449¹¹*, Warszawa 2016, s. 109.

⁸Postanowienie SN z 27 marca 2018 r., sygn. akt III CZP 60/17, Lex nr 2468915. Zob. również uchwałę SN z 16 lipca 1993 r., sygn. akt I PZP 28/93, Lex nr 3943.

⁹J. Panowicz-Lipska, [w:] M. Gutowski (red.), op. cit., s. 109.

¹⁰S. Grzybowski, *Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego*, Warszawa 1957, s. 78.

Typy dóbr osobistych

Jak wcześniej wskazano, katalog dóbr osobistych wymieniony w art. 23 k.c. nie ma oblicza doszczętnego, jest jedynie przykładowy, co ukazuje treść przepisu oraz zwrot „w szczególności”. W myśl obiektywnego poglądu otwartość katalogu nie świadczy o tym, że mogłoby dojść do powstania przedtem nieistniejącego nowego dobra osobistego za sprawą skłonności grupy podmiotów lub pojedynczego podmiotu. Ten katalog przy takim pojmowaniu jest zamknięty. Jak wiele wartości považanych jest w danym czasie przez społeczeństwo, tyle też dóbr osobistych istnieje¹¹. Sąd Najwyższy trafnie uznał, że podstawowe kryterium wyodrębnienia dóbr osobistych stanowi społeczne odczucie powiązane zarówno ze zmianą postaw społecznych, jak i akceptacją innych wartości¹². Katalog zatem charakteryzuje się dynamiką. Odbiór dóbr osobistych, które można skategoryzować jako rodzaje bądź typy dóbr, upraszcza znacznie ich postrzeganie. Jeśli ciężkie jest ustalenie w niektórych sytuacjach związanych granic wśród poszczególnych dóbr, znacznie cięższe może okazać się złączenie pewnych naruszeń jedynie z danym dobrem. Ponadto nieraz oznaczone dobro totalnie odróżnia się od wartości dotąd uchodzącej za dobro osobiste. Niewykluczony jest przypadek, w którym płaszczyzny dóbr osobistych przeplatają się ze sobą lub także jakies dobro stanowi wyjątkową postać innego, w jego szerokim aspekcie¹³. W obrębie niniejszej publikacji zanalizowane zostaną najważniejsze typy dóbr osobistych, tak wskazane w art. 23 k.c. wprost, jak i również takie, których egzystencja jest widziana powszechnie i trwale w praktyce prawniczej. Z powodu dużej przestrożności tego zagadnienia, niemożliwe jest pełne i dokładne zaprezentowanie wszystkich jego składników, przedstawione będą dobra cechujące się największą doniosłością w ramach tematyki prawa do prywatności.

Życie, zdrowie, nietykalność cielesna oraz integralność seksualna

Spośród powszechnie znanych dóbr (art. 23 k.c. wskazuje tylko na zdrowie) oczywistym jest, że reszta dóbr, a zwłaszcza życie, są chronione. Gwarancję ochrony życia stanowi art. 38 Konstytucji RP¹⁴. Naruszenie dobra osobistego w formie życia stanowi naruszenie najwyższej wartości indywidualnej, a także społecznej¹⁵. Poza zdrowiem do dóbr powiązanych ściśle z osobą ludzką należy nietykalność cielesną. Ta również chroniona jest za sprawą Konstytucji RP oraz przepisów prawa karnego. Naruszenie tego dobra może polegać na popchnięciu, uderzeniu, wywołaniu rozstroju zdrowia lub

¹¹ P. Machnikowski, [w:] E. Gniewek (red.), op. cit., s. 59 i nast.

¹² Wyrok SN z 6 kwietnia 2004 r., sygn. akt I CK 484/03, Lex nr 132396.

¹³ J. Panowicz-Lipska, [w:] M. Gutowski (red.), op. cit., s. 111 i nast.

¹⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.), dalej: Konstytucja RP.

¹⁵ J. Buchalska, *Dobra osobiste osób fizycznych*, [w:] M. Romańska (red.), *Dobra osobiste i ich ochrona*, 2020, Legalis, podrozdz. 2.

uszkodzeniu ciała¹⁶. Podobne stanowisko wyraża Sąd Najwyższy w orzecznictwie¹⁷. Kwestią sporną pozostaje to, czy integralność seksualną powinno się uznać za dobro odrębne, czy też traktować ją jako element zakresu nietykalności cielesnej. Nie zważając na rezultat tych deliberacji, owo dobro chronione będzie na mocy art. 23 i 24 k.c., aby jednocześnie chronić przed skłonieniem za sprawą podstępny nadużycia stosunku zależności do poddania się czynowi nierządnyemu lub gwałtu, jak i przed różnymi formami molestowania seksualnego w szkołach, uczelniach, zakładach pracy, więzieniach lub innych skupiskach ludzkich¹⁸.

Wolność i swoboda sumienia

Termin wolność został zawarty przez ustawodawcę tak w katalogu dóbr osobistych w k.c., jak również w art. 31 oraz 41 Konstytucji RP, w której zagwarantowano wolność i ochronę tajemnicy komunikowania się (art. 49), wolność poruszania się po terytorium RP, a także alternatywy miejsca zamieszkania oraz pobytu (art. 52 ust. 1), swobodę opuszczenia terytorium RP (art. 52 ust. 2), wolność religii i sumienia (art. 53 ust. 1), jak również wolność wyrażania własnych poglądów, pozyskiwania i rozpowszechniania informacji (art. 54 ust. 1). Można dostrzec, że wolności nie traktuje się już wedle dawnych reguł, jedynie pod postacią fizycznej swobody do poruszania się – aktualnie przeważa znacznie szerszy koncept wolności, zawierający w sobie również wolność od działania pod przymusem czy strachem¹⁹. Zgodnie z judykaturą o wolności można także mówić w sytuacji braku zastosowania względem oznaczonej osoby przymusu psychicznego oraz fizycznego²⁰. Naruszenie wolności z kolei może polegać na ograniczeniu możliwości poruszania się poprzez użycie przymusu psychicznego, siły fizycznej, podstępny itp., jak również na zmuszaniu do konkretnego zachowania w jakikolwiek bezprawny sposób (psychiczny lub fizyczny), także poprzez oddziaływanie na rzecz²¹. Swoboda sumienia stanowi postać umożliwiającą swobodne posiadanie oraz wyrażanie poglądów, wyobrażeń, a także przekonań. Ponadto dotyczy również wolności uzewnętrzniania wspólnie z innymi lub indywidualnie, prywatnie lub publicznie przekonań bądź religii. Uzewnętrznianie to może przejawiać się pod postacią uprawianiu kultu, praktyk religijnych, modlitw oraz w nauczaniu²².

¹⁶ P. Sobolewski, [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny*, t. 1, 2020, Legalis.

¹⁷ Uchwała SN z 9 września 2008 r., sygn. akt III CZP 31/08, Lex nr 484767. Por. wyroki SN z 19 listopada 2008 r., sygn. akt III CSK 171/08, Lex nr 584204 i z 6 lipca 2018 r., sygn. akt II CSK 234/17, Lex nr 2518903.

¹⁸ M. Pazdan, *Dobra osobiste i ich ochrona*, [w:] M. Safjan (red.), op. cit., s. 1236.

¹⁹ M. Pazdan, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. 1: *Komentarz do art. 1–449⁰*, Warszawa 2015, s. 113 i nast.

²⁰ Wyrok SN z 15 czerwca 2005 r., sygn. akt IV CK 805/04, Lex nr 177221.

²¹ Wyrok SA w Warszawie z 5 listopada 2015 r., sygn. akt VI ACa 1506/14, Lex nr 1994427.

²² W. Sobczak, *Wolność myśli, sumienia i religii. Poszukiwanie standardu europejskiego*, Toruń 2013, s. 29.

Cześć

Cześć jest następnym dobrem wymienionym wprost w art. 23 k.c. Można ją zdefiniować jako poważanie, szacunek, uznanie, uwielbienie, kult bądź też honor, dobre imię oraz godność osobistą. W odniesieniu do niniejszego artykułu rozważyć należy jedynie cześć dotyczącą osoby ludzkiej, będącą dobrem osobistym, które przynależy tylko osobie fizycznej, natomiast jej odpowiednik względem osób prawnych stanowi dobre imię i reputacja²³. Cześć człowieka to jedno z najistotniejszych dóbr, a jej ochrona ma istotne znaczenie w obrocie prawnym²⁴. Sąd Najwyższy stwierdził w postanowieniu z 8 maja 2014 r., że „powszechnie wyróżnia się dwa przejawy dobra osobistego, jakim jest cześć człowieka: cześć zewnętrzną (dobre imię) oraz cześć wewnętrzną (godność osobistą). Cześć zewnętrzna to opinia, którą o danej osobie mają inni, a cześć wewnętrzna to poczucie osoby o swojej wartości, oczekiwanie przez nią szacunku od innych”²⁵. Naruszyć można dobre imię poprzez zniesławienie, pomówienie osoby o właściwości lub zachowanie, mogące ją poniżyć w oczach społeczeństwa lub doprowadzić do straty zaufania publicznego, niezbędnego do wykonywania określonego zawodu lub też zajmowania stanowiska²⁶. Postęp techniczny wraz z nowymi sposobami komunikacji na odległość sprawił, że wzrosła szansa na wzruszenie dóbr osobistych, w tym czci lub dobrego imienia. Wobec trudności w ujawnieniu sprawców eskalować może poczucie bezkarności. Wypowiedzi naruszające dobre imię, cześć rozdzielają się na wyrażające opinię (oceniające) oraz wypowiedzi dotyczące faktów (opisowe). Nieprzychylna ocena osoby lub jej postawy nie może wiesić ku formowaniu się roszczeń wtedy, gdy jest rzetelna oraz rzeczowa. Wypowiedzi będące opisowymi ocenia się natomiast w kategorii prawdy i fałszu. Wykluczyć bezprawność naruszenia można w sytuacji wypowiedzi żartobliwej. Trzeba mieć jednak na uwadze, że nawet takowa nie może wykroczyć poza dane granice, które kreują przyzwoitość oraz dobry smak, a także zwyczaje²⁷. W ramach oceny naruszenia czci należy brać pod uwagę zarówno całkowity kontekst danej sytuacji wraz z jego społecznym odbiorem, jak i znaczenie literalne wykorzystanych słów. Za wskaźnik trzeba przyjąć to, co słuszne dla ludzi uczciwych oraz rozsądnych. Wypowiedzi winny zachowywać należyte proporcje i umiar²⁸.

²³ K. Rataj, N. Skiba, P. Szczepanek, *Katalog dóbr osobistych w Kodeksie cywilnym*, [w:] I. Lewandowska-Malec (red.), *Dobra osobiste*, 2017, Legalis, podrozdz. 1.

²⁴ S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga I. Część ogólna*, Warszawa 2011, s. 66.

²⁵ Postanowienie SN z 8 maja 2014 r., sygn. akt V CSK 361/13, Lex nr 3381248. Por. wyrok SN z 21 marca 2007 r., sygn. akt I CSK 292/06, Lex nr 308851.

²⁶ J. Panowicz-Lipska, [w:] M. Gutowski (red.), op. cit., s. 113 i nast.

²⁷ M. Pazdan, *Dobra osobiste...*, s. 1238 i nast.

²⁸ Wyrok SN z 23 maja 2002 r., sygn. akt IV CKN 1076/00, Lex nr 57208.

Nazwisko i pseudonim

Ustawodawca wymienił także w katalogu dóbr osobistych w k.c. nazwisko oraz pseudonim. Nazwisko aktualnie sprawuje rolę należącą dawniej do właściwości imienia, umożliwia oznaczenie, identyfikację jednostki. Zgodnie z orzecznictwem sądowym nazwisko człowieka sprawuje funkcję identyfikującą oraz indywidualizującą jednostkę, gdyż stanowi skierowany na zewnątrz znak rozpoznawczy osoby fizycznej²⁹. Niektórzy uważają, że imię trzeba rozpatrywać jako dobro osobiste³⁰. Jest to bardzo ważne w kontaktach między podmiotami. Ponadto nazwisko należy traktować jako wyraz przynależności do konkretnej rodziny³¹. Naruszenie nazwiska może polegać na jego zniekształcaniu, przekrucaniu bądź zrymowaniu ze słowami obelżywymi³². Jeżeli wolą osoby jest, aby inna osoba nie używała jej nazwiska bezprawnie, może tego żądać. Podobnie rzecz się ma w przypadku autora, który publikuje pod pseudonimem – ten także ma prawo dopraszać się, aby inni nie wykorzystywali jego pseudonimu. Kazimierz Piasecki uważa, że wyjawienie tożsamości w przypadku braku pozwolenia autora jest naruszeniem dóbr osobistych³³. Tak samo dzieje się w sytuacji, kiedy żąda on ochrony swojej anonimowości, a inny podmiot ową naruszy. Użycie nazwiska jedynie w celu identyfikacji nie będzie stanowiło naruszenia dobra osobistego. O naruszeniu dobra, jakim jest nazwisko, nie można więc mówić wtedy, jeżeli wykorzystane zostało ono z tytułu zidentyfikowania konkretnej osoby, w korespondencji skierowanej do osób trzecich czy do osoby o konkretnym nazwisku.

Wizerunek

Judykatura kreuje wizerunek w dwojaki sposób – po pierwsze, jako dobro osobiste, które ujmować należy jako podobizna człowieka, czyli konkretyzacja oraz ustalenie jego obrazu fizycznego³⁴. Po drugie, jako dobro osobiste w formie zespołu cech zewnętrznych, które są charakterystyczne dla konkretnej osoby, a więc wygląd tej osoby³⁵. W orzecznictwie przeważa drugie z powyższych rozumień. Oprócz przepisów w k.c. także w uregulowaniach ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych ochrona wizerunku znalazła odzwierciedlenie. W myśl art. 81 ust. 1 i 2 tej ustawy osoba, która została zaprezentowana na wizerunku, musi udzielić zgody na jego rozpowszechnianie. Nie jest

²⁹Wyrok SN z 19 listopada 2003 r., sygn. akt I PK 590/02, Lex nr 122882. Por. wyrok SN z 8 lipca 2011 r., sygn. akt IV CSK 665/10, Lex nr 1112886.

³⁰J. Panowicz-Lipska, [w:] M. Gutowski (red.), op. cit., s. 115 i nast.

³¹M. Pazdan, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, 2020, Legalis, komentarz do art. 23, nb 26.

³²P. Księżak, [w:] M. Pyziak-Szafnicka (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, Warszawa 2014, s. 290.

³³K. Piasecki, *Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Komentarz*, Kraków 2003, s. 179.

³⁴Wyrok SN z 7 października 2009 r., sygn. akt III CSK 39/09, Lex nr 532155. Por. wyroki SN z 15 października 2009 r., sygn. akt I CSK 72/09, Lex nr 533565 i z 16 listopada 2017 r., sygn. akt V CSK 81/17, Lex nr 2440468.

³⁵Wyrok SN z 24 lipca 2020 r., sygn. akt I CSK 673/18, Lex nr 3081269.

potrzebne zezwolenie, jeżeli osoba otrzymała wcześniej umówioną zapłatę za pozowanie. Nie jest wymagana również zgoda w sytuacji osób będących powszechnie znanymi, gdy wizerunek wykreował się w wyniku pełnienia przez nie publicznych funkcji, a także gdy konkretna osoba pełni rolę szczegółu całości³⁶. W doktrynie występuje także pogląd, który zakłada tzw. neutralne naruszenie prawa do wizerunku, niestanowiące naruszenia dobra osobistego. W konsekwencji nie każde rozpowszechnienie wizerunku jest równoznaczne z naruszeniem dobra osobistego³⁷. Teresa Grzeszak wskazuje jednak, że w art. 81 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych treść prawa do wizerunku została specyficznie ukształtowana. Stanowi go wizerunek, nie sam uprawniony (tak dzieje się w sytuacji innych praw osobistych). Jego przedmiot stanowią tak uprawnienia pozytywne, czyli zezwolenie na rozpowszechnianie, jak i negatywne, będące w formie zakazu rozpowszechniania wizerunku przez osoby trzecie³⁸.

Tajemnica korespondencji

Przepisy k.c. oraz ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych chronią tajemnicę korespondencji. Chroni ją także Konstytucja RP na mocy art. 49: „Zapewnia się wolność i ochronę tajemnicy komunikowania się”. W myśl art. 82 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, w przypadku braku wyrażenia innej woli przez adresata korespondencji rozgłaszanie tejże korespondencji w okresie lat dwudziestu od jego śmierci, potrzeba zezwolenia małżonka, jeżeli go brak, to kolejno zstępnych, rodziców lub rodzeństwa. Na gruncie wspomnianego art. 82 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych przyjmuje się węższe pojęcie korespondencji, oznaczające konieczny warunek utrwalenia informacji, którą obejmuje korespondencja, nim zapozna się z nią adresat, co w konsekwencji wyłącza z obrębu tego przepisu wszelkie formy służące porozumiewaniu się na odległość w czasie rzeczywistym³⁹. Trzeba mieć na uwadze, że ochrona przysługuje jednocześnie adresatowi korespondencji oraz autorowi. W każdym momencie nadawcy wolno zdecydować o ukierunkowaniu listu ku bardziej rozległemu kręgu adresatów. W przypadku skierowania go do danego adresata, ten posiada prawo domagania się, aby informacje dotyczące jego sfery prywatnej były przez adresata zachowane tajemniczo oraz uszanowane⁴⁰. W tej sytuacji rozdzielenie dwóch dóbr, czyli sfery prywatności i tajemnicy korespondencji, zdaje się być wręcz nierealne. Sąd Najwyższy uznał, że naruszenie tajemnicy korespondencji polega na nieuprawnionym zapoznaniu

³⁶Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2022 r., poz. 2509 z późn. zm.).

³⁷T. Grzeszak, *Prawo do wizerunku i prawo adresata do korespondencji*, [w:] J. Barta (red.), *Prawo autorskie*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 13, Warszawa 2017, s. 787–790.

³⁸M. Pazdan, *Dobra osobiste...*, s. 1249.

³⁹M. Markiewicz, [w:] R. Markiewicz (red.), *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, t. 2, Warszawa 2021, s. 1932.

⁴⁰I. Dobosz, *Tajemnica korespondencji jako dobro osobiste oraz jej ochrona w prawie cywilnym*, Kraków 1989, s. 109.

się z jej treścią przez osobę, która nie jest jej adresatem, a także na rozpowszechnieniu jej treści bez uzyskania zgody osób do tego uprawnionych, a więc odbiorcy oraz nadawcy – w takim wypadku konieczność stanowi ich łączna zgoda⁴¹.

Nietykalność mieszkania

Nietykalność mieszkania, poza widocznym oznaczeniem w art. 23 k.c., mieści się także w zakresie art. 50 Konstytucji RP. Właśnie to uregulowanie umożliwia rozległe pojmowanie tego zagadnienia. Zawiera w sobie całe domostwo, lokale mieszkalne, pomieszczenia niemieszkalne oraz pojazdy. W ramy te nie można jednak włączyć gruntów leśnych lub rolnych, przypadających właścicielowi domu. Wtargnięcie do obiektu, jak również inne czynności powodujące ograniczenie swobody korzystania z mieszkania bądź utrudniające dostęp do takowego, traktować można jako naruszenie nietykalności mieszkania. Nadmierny hałas także stanowi naruszenie. Ochrona, która wynika z prawa do nietykalności mieszkania, dotyczy nie tylko samego lokalu mieszkalnego, ale też obszaru całego domostwa, w tym podwórza, ogrodu oraz pomieszczeń przynależnych⁴². Analogicznie za element ochrony można uznać również dobro osobiste zwane ciszą nocną. Uwypukla się w orzecznictwie niematerialną właściwość nietykalności mieszkania w znaczeniu dobra osobistego. To dobro wprawdzie jest powiązane z przedmiotem materialnym, jakie stanowi mieszkanie, jednakże samo wywieranie złego wpływu na przedmiot nie powinno jeszcze stanowić naruszenia nietykalności mieszkania⁴³. Sąd Najwyższy w wyroku z 25 lutego 2010 r. uznał, że nietykalność mieszkania winna być rozumiana jako sfera określonego stanu psychicznego wynikającego z poczucia bezpieczeństwa i niezakłóconego korzystania z własnego mieszkania. W przypadku naruszenia czynników zza tej sfery art. 23 k.c. nie będzie zastosowany. Będzie można tylko dochodzić roszczeń tytułem naruszenia praw majątkowych⁴⁴.

Podsumowanie

Na gruncie wymienionych w artykule przepisów prawa, a także na podstawie przedstawionej praktyki sądowej wymienione dobra osobiste oraz ich typy cechują się największą doniosłością w ujęciu prawa do prywatności. Znajdują swoje zastosowanie w licznych aspektach zarówno prawnych, jak i życia codziennego. Stanowią nieodzowne uprawnienia każdego człowieka, ponieważ przejawiają się jako wartości niemajątkowe, ściśle związane z osobą człowieka, wynikające z ogólnie przyjętych norm społecznych.

⁴¹ Wyrok SN z 17 listopada 2010 r., sygn. akt I CSK 664/09, Lex nr 794967.

⁴² A. Olejniczak, Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2017, s. 171.

⁴³ J. Panowicz-Lipska, [w:] M. Gutowski (red.), op. cit., s. 119 i nast.

⁴⁴ Wyrok SN z 6 marca 2009 r., sygn. akt II CSK 513/08, Lex nr 738100. Por. wyroki SN z 25 lutego 2010 r., sygn. akt V CSK 290/09, Lex nr 585904 i z 21 kwietnia 2010 r., sygn. akt V CSK 352/09, Lex nr 584223.

Wywodzą się także z godności człowieka przynależnej każdemu. Z uwagi na niezbywalny charakter godności, a także wartości niemajątkowe, są one istotne dla każdego człowieka. Znajdują również często zastosowanie w polskim systemie prawnym.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Barta J. (red.), *Prawo autorskie*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 13, Warszawa 2017.
- Dobosz I., *Tajemnica korespondencji jako dobro osobiste oraz jej ochrona w prawie cywilnym*, Kraków 1989.
- Dmowski S., Rudnicki S., *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga I. Część ogólna*, Warszawa 2011.
- Gniewek E. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Grzybowski S., *Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego*, Warszawa 1957.
- Gutowski M. (red.), *Kodeks cywilny, t. 1: Komentarz do art. 1-449¹¹*, Warszawa 2016.
- Lewandowska-Malec I. (red.), *Dobra osobiste*, 2017, Legalis.
- Markiewicz R. (red.), *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, t. 2*, Warszawa 2021.
- Olejniczak A., Radwański Z., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2017.
- Osajda K. (red.), *Kodeks cywilny, t. 1*, 2020, Legalis.
- Osajda K. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Pazdan M., *Dobra osobiste i ich ochrona*, [w:] M. Safjan (red.), *Prawo cywilne – część ogólna*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 1, Warszawa 2012.
- Piasecki K., *Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Komentarz*, Kraków 2003.
- Pietrzykowski K. (red.), *Kodeks cywilny, t. 1: Komentarz do art. 1-449¹⁰*, Warszawa 2015.
- Pietrzykowski K. (red.), *Komentarz Kodeks cywilny, t. 1*, 2020, Legalis.
- Pzyziak-Szafnicka M. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, Warszawa 2014.
- Radwański Z., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2011.
- Romańska M. (red.), *Dobra osobiste i ich ochrona*, 2020, Legalis.
- Safjan M. (red.), *Prawo cywilne – część ogólna*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 1, Warszawa 2012.
- Sobczak W., *Wolność myśli, sumienia i religii. Poszukiwanie standardu europejskiego*, Toruń 2013.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 2023 r., poz. 1933 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2022 r., poz. 2509 z późn. zm.).

Orzecznictwo

- Postanowienie SN z 8 maja 2014 r., sygn. akt V CSK 361/13, Lex nr 3381248.
- Postanowienie SN z 27 marca 2018 r., sygn. akt III CZP 60/17, Lex nr 2468915.
- Wyrok SN z 10 czerwca 1977 r., sygn. akt II CR 187/77, Lex nr 7947.
- Wyrok SN z 23 maja 2002 r., sygn. akt IV CKN 1076/00, Lex nr 57208.
- Wyrok SN z 19 listopada 2003 r., sygn. akt I PK 590/02, Lex nr 122882.
- Wyrok SN z 6 kwietnia 2004 r., sygn. akt I CK 484/03, Lex nr 132396.
- Wyrok SN z 15 czerwca 2005 r., sygn. akt IV CK 805/04, Lex nr 177221.
- Wyrok SN z 21 marca 2007 r., sygn. akt I CSK 292/06, Lex nr 308851.
- Wyrok SN z 19 listopada 2008 r., sygn. akt III CSK 171/08, Lex nr 584204.
- Wyrok SN z 6 marca 2009 r., sygn. akt II CSK 513/08, Lex nr 738100.
- Wyrok SN z 7 października 2009 r., sygn. akt III CSK 39/09, Lex nr 532155.
- Wyrok SN z 15 października 2009 r., sygn. akt I CSK 72/09, Lex nr 533565.
- Wyrok SN z 25 lutego 2010 r., sygn. akt V CSK 290/09, Lex nr 585904.
- Wyrok SN z 21 kwietnia 2010 r., sygn. akt V CSK 352/09, Lex nr 584223.
- Wyrok SN z 6 maja 2010 r., sygn. akt II CSK 640/09, Lex nr 598758.
- Wyrok SN z 17 listopada 2010 r., sygn. akt I CSK 664/09, Lex nr 794967.
- Wyrok SN z 19 listopada 2010 r., sygn. akt III CZP 79/10, Lex nr 612168.
- Wyrok SN z 8 lipca 2011 r., sygn. akt IV CSK 665/10, Lex nr 1112886.
- Wyrok SA z 5 listopada 2015 r., sygn. akt VI ACa 1506/14, Lex nr 1994427.
- Wyrok SN z 16 listopada 2017 r., sygn. akt V CSK 81/17, Lex nr 2440468.
- Wyrok SN z 6 lipca 2018 r., sygn. akt II CSK 234/17, Lex nr 2518903.
- Wyrok SN z 24 lipca 2020 r., sygn. akt I CSK 673/18, Lex nr 3081269.
- Uchwała SN z 16 lipca 1993 r., sygn. akt I PZP 28/93, Lex nr 3943.
- Uchwała SN z 9 września 2008 r., sygn. akt III CZP 31/08, Lex nr 484767.

The concept and types of personal rights in the light of Polish law

Summary

Personal rights are non-property values that are particularly important for respecting the dignity and honor of every person. Reflecting his mental and physical affiliation with them. The aim of the article is to present the concept and types of personal rights that are regulated in the Civil Code, the Constitution of the Republic of Poland and the Act on Copyright and Related Rights, as well as based on court practice. The work presents personal rights such as life, health, bodily integrity and sexual integrity, freedom and freedom of conscience, which give the possibility of behaving in accordance with the human will, expressing one's views and professing religion. Another type of personal rights is honor, good name and personal dignity, as well as an image which cannot be disseminated without consent, as well as a name and a nickname, which identify the individual. The work also presents other goods, such as the secrecy of correspondence or the inviolability of the apartment. The above-mentioned goods regulated by law are indispensable rights of human life, are also manifested in everyday life and are of the greatest importance in the context of the right to privacy. That is why the presented personal rights deserve special attention.

Keywords: personal goods, types of personal goods, infringement of personal goods, Polish civil law